

vezető magyar államférfiakat róla, hogy a magyar közoktatásügy intenzívebb fejlesztése a legnagyobb és legsürgősebb nemzeti feladatok egyike?

BALOGH PÉTER.

A CHICAGÓI NEMZETKÖZI NEVELÉSÜGYI KONGRESSZUSRÓL.*

Midőn hazánk ezredéves fennállásának ünneplése alkalmából, mi nevelők is megmozdulunk s honfiúi érzelmeinknek egy második nemzeti nevelésügyi kongresszus megtartásával kívánunk kifejezést adni, talán nem lesz felesleges, sőt kiválóan alkalomszerűnek látszik megemlékezni a chicagói nemzetközi nevelésügyi kongresszusról, mely nagyszerűségben, kiterjedésben az eddig tartott ilyenmű kongresszusok sorában, talán még páratlanul áll.

A magam részéről felette kívánatosnak tartottam volna, ha e nagyfotosságú tárgyat, e székéről, nálamnál illetékesebb egyén ismerteti. E tárgy oly terjedelmű, hogy arról egy felolvasás keretén belől tiszta képet adni, mely a dolog lényegét feltárja, az emberi tudás legmagasabb fokán álló elme is alig volna képes. Ily nagy munkára, gyenge erőm tudatában én sem vállalkozhatom. Jelen felolvasásomnak célja inkább az, hogy e tárgyra, részint a nagyérdemű társaság, részint a hazai tanügy több tényezőinek figyelmét felhívjam s a termékenyítő eszmék terjedését előmozdítsam.

Ezeket előre bocsátva, s a kongresszus nagyszabású előkészítését, szervezetét és külső lefolyását e sorokban pusztán megemlítve,** közvetlenül áttérek a fő- vagy összes üléseken tartott megnyitó beszédre, kiváló üdvözlő beszédekre és értekezésekre.

E helyen nemcsak, mint a sorrendben elsőt, de mint tartalmára

* Felolvasta a szerző a M. Pæd. Társaságnak 1896. márczius 21-én tartott rendes havi ülésén.

** A Társaság ülésén a felolvasó úr, ki különben a chicagói kongresszus VII. (tanítóképzési) szakosztályának egyik tiszteletbeli alelnöke volt, behatóan ismertette ezeket is a következő címek alatt: a) kongresszus létrejöttének előzményeiről; b) kongresszus szervezéséről és pedig: 1. az összes ülésekről; 2. a szakülésekről. Mind e fejezetek, térkímélés végett, csupán adatokat tartalmaznak, az ülések helyének s idejének elsorolását az előadók, a kérdések és a hozzászólók megnevezését, s némi fogalmat nyújthat a kongresszusi tárgyak sokféleségéről az, hogy a felolvasásnak e naplószerű része, melyet a tárgyaló címek minden érdekessége ellen is mellőznünk kell, nagyobb terjedelmű, mint az itt következő rész. — E jelentés a kongresszus naplója és előzetes hirdetőmenyei alapján készült. — *A szerk.*

is egyik kiválóbbat, Bonney G. Károlynak, a kongresszusok rendezésével megbízott bizottság elnökének, megnyitó beszédét kell kiemelnem.

E beszédben a szónok, némi történeti áttekintés után, az új kor kulturáját jellemzi. «A modern tudomány már magában egészen új világ, mely a még élő emberek emlékezetének határain belül állt elő. Az ismeretek, a tudomány minden régi ágában, csodálatosan terebélyesekké lettek.» Majd felveti e kérdést: «Mit tegyünk már, hogy ez áradatnak megfeleljünk? A tömés kegyetlenségét már megkísérelték és mint egészen hasznavehetetlen legrosszabbat, elhagyták. A kiválasztás szabadságát bővítették és szűkítették, minden kielégítő siker nélkül.» Ezután azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy annak «csak a módok kiszélesítése és a nevelési rendszerek javítása által felelhetünk meg».

Erre így folytatja: «Míg a tudósvilág a nevelői feladatokat fontolgatja és megoldásukra a módokat keresi, — egy új hatalmas tényező lép fel a színtéren és figyelembe vételt kér. Ez az új kor szelleme, mely a polgárisült élet minden körében nemzetközi testvériséget és közreműködést kér.» «Kell, hogy az igazi tartós nevelési rendszernek nemzeti és nemzetközi vonatkozásai ép úgy legyenek, mint helyiek.» «Eljött az idő, melyben az általános a különlegestől, a mindeneknek kívánalmi a kevesek szükségleteitől elválasztassanak.» A meglevő nevelési intézetek feladatait a következő négy pont alá foglalja. 1. A népiskolák főtárgya «az összes osztályok mindennapi szükségletei számára parancsolólag követelt oktatás. 2. A középiskolában «minden oly mértékben kíván nyújtatni, a mily mértékben szükséges az arra, hogy a tanuló kiválassza azon pályát, melyen a legnagyobb valószínűség szerint, megfelelő életmunkáját meg fogja találni.» 3. A magasabb tanintézetekben «az általános műveltség, a szándékolt életfoglalkozás tekintetbe vételével, a tanulmány gondosan összeállított tanfolyamában nyújtandó.» 4. A szak- és műipariskolákban «a választott hivatás különös kívánalmi számára, úgy elméleti mint gyakorlati képzés kíván nyújtatni».

Az idők azon jelei közül, «melyek az újabb nevelést a régiből megkülönböztetik», a következőket említi fel. «Mint sorban és jelentőségben elsőt, a kisedővást», mint azon eszme kifejezését, hogy «az iskola tehető és teendő az öröm helyévé és hogy a tanulás szeretete annak céljaira lényeges.» E mellé sorakozik a «kéz idomítása,» annak kifejezésére, hogy «a mit a lélek felfog és tervez, azt a kéz végrehajtja.» Lényeges «a gyakorlati lélektan behozatala, melynek ismerete nélkül komoly tévedések el nem kerülhetők.» Fontos azon eszme, hogy bármely foglalkozású emberek hivatására ép oly fokú alapos képzésre van szüksége, mint a hivatalnoki osztálynak. Rendkívüli jelentőségű «a collegiumok és egyetemek új mozgalma, mely a néppel kíván szövetkezni» a tudományok általánosítása végett. Szónok szerint «magasabb értelemben csak egy nevelés

van, melynek kell, «hogy minden iskola részét képezze.» «Mindenkinek meg kell azon előjogának lenni, hogy mindenből tudjon eleget, a szakok vezetői által végzett munkálatok gyönyörrel és haszonnal való követhetésére.»

Beszédjének utolsó részéből álljanak itt a következők. «Az új nevelésben nélkülözni fogunk mi sok oly dolgot, a mit eddig megszoktunk.» «Így azon dőreséget, mely mindent az átlag tökéletesség holt színvonalára iparkodik visszavinni.» «A jutalmak és büntetések embertelen rendszerét, mely a pusztta természeti adományt megjutalmazza, a leghősiesebb erőfeszítést pedig a természeti fogyatkozás legyőzésére, megalázással bünteti . . .» «Az új nevelés az egész világra ki fog terjedni» . . . s «aranykarikája nem csak az irodalmat, tudományt és művészetet foglalja össze, — hanem az erény, erkölcs és vallás egész uradalmát is felöleli.»

Mint ezen vázlatos kivonatból is kitűnik, oly beszéd volt ez, mely teljesen méltó volt egy szebb kor hajnalát jelző kongresszus megnyitásához.

Fallows Sámuel, mint a nevelésügyi kongresszus főbizottságának elnöke, a megjelenteket Chicago város részéről üdvözi. Hivatkozással Bonney Károly beszédére a régi nevelést ép úgy megbecsülendőnek véli, mint az újat. Idézi Ruskint, a ki valahol azt mondja, hogy «a régiség tisztelete a művészetek menedéke.» Majd így folytatja: «Én pedig merem állítani, hogy a régiség tisztelete magának az igazságnak is menedéke s nem hiányozhatik az egy fenkölt nevelő lelkéből sem.» «Azt hiszem, hogy ha a mi régi barátunk Sokrates . . . ma itt lenne, nem fogná magát idegennek érezni . . . s tanulnánk tőle sok olyat, a miről mi állítjuk, hogy azok az új neveléshez tartoznak.» Majd áttér Chicago város emelkedésének vázolására s így nyilatkozik: «Nem kívánunk dicsekedni számunkkal, utczáink szaporodó mérföldeivel, üzleti épületeinkkel, melyek folytonosan magasabbra emelkednek, de azt hiszem, méltán dicsekedhetünk nyilvános iskoláinkkal.» Majd a nevelés feladatát vázolván, így végzi beszédét: «Meg vagyok győződve, hogy ezen kongresszus vívmányai a világosság egész özönét fogják árasztani, s a régit és újat egymással oly kapcsolatba hozzák, a mint az a múltban, a nevelés terén, soha sem történt.»

Henrotin Károlyné asszony a világtárs-kongresszus női szakosztályának alelnöknője az egybegyülteket ezen szakosztály részéről üdvözi. Beszédét azon kezdi, hogy a társ-kongresszus elnöke az új nevelésnek egyik legfőbb tényezőjét nem említette. «Ez a nőnek fellépése a nevelés színpadán.» «Ő az összekötő kapocs a gyermek és egyetem között.» Ő csak arra kíván szorítkozni, hogy a figyelmet két dologra hívja fel. Az első a művelt nemzetek csodálatos nevelésügyi kiállítása a Jackson-

Parkban. Erre nézve így nyilatkozik: «Azoknak tanulmányozása nagy szolgálatunkra leend, mivel nekünk összhangzatos és helyes kiművelődésünkre nemcsak gondolatokra, hanem minden nemzetek gondolatára van szükségünk.» A másik a tanítás szabadsága. Állíttatnék fel minden városban egy nevelésügyi hivatal, a hol minden egyén «a ki akár a magán, akár a nyilvános iskolákban tanítani kíván, szabadalmi levelet nyerjen.» «Ez szolgálna az új nevelés biztos alapjával.»

Mellőzve egy-két kisebb jelentőségű beszédet, térjünk át dr. *Harris T. Vilmos*nak, a rendező bizottság elnökének a kongresszushoz intézett jelentésére.

Mindenekelőtt constatálja, hogy a meghívásra mindenünnen rokonszenves válasz érkezett s azok száma, kik megjelenési szándékukat kijelentették, sokkal nagyobb, mint remélni lehetett. A bizottságot a tárgyalásra kitűzendő kérdések megválasztásában azon elv vezette, hogy azok nemzetközi érdekűek legyenek. «Azon mozgalmaknak, melyek a civilizatiót előbbre viszik, általános jellege az, hogy az egyénben az önszegély érzetét növesztik. Nincs oly intézmény, mely az önszegély hatalmának fejlesztéséhez annyival járulna, mint a jó iskola.» Azért az okosság útmutatása, hogy a tanítók a haladást előidéző okokból részt követeljenek. Remélhető, hogy a kongresszus tanácskozmányai az iskolai rendszereknek nemcsak előnyeit tüntetik ki, de hiányaira is rámutatnak. A szakosztályok kijelölő bizottságai ép úgy tekintettel voltak arra, a mi iskolai rendszerünkben régi és alkalmazásban van, mint a mi új és életbe léptetése kívánatos.

A főiskolai nevelési szakban az egyik párt a régi collegiumi tanfolyam fentartását vitatja s célját abban látja, hogy a tanuló tudásának egységet és állandóságot adjon, mielőtt az saját szakjára lépne; a másik párt a szakszerűség minél előbb való megkezdését sürgeti. A műtan szakbizottsága, a különböző tudományágak és munkanemek nevelési értékét tárgyaló értekezések felette értékes sorozatát mutatta be; — «a kérdés, hogy vajjon a tanulmány menete a mi collegiumainkban, megfelel-e azon magas követelményeknek, melyek iránta támasztatnak, felvilágosítja-e a tanulót, megadván a lélek egyensúlyát és a gondolkodás itélő gyakorlatát.»

A felsőbb nevelésügy ezen nagy kérdéseire a középiskola: a természettudományok gyakorlati értéke kérdésének, összehasonlítva a nyelvekkel s a modern nyelveket a classicus nyelvekkel, előtérbe helyezésével járúl.

Rokon kérdés foglalkoztatta a népnevelési bizottságot. A természettudományok, nemkülönben az ipari oktatás mely ágai vitessenek be a népiskolába s a régi szakok mily mértékben szoríttassanak össze? Fontos itt a polgári érzület és erkölcsiség fejlesztésének kérdése.

A kisdedovási bizottsága a nevelés oly tanfolyamáról iparkodott gondoskodni, mely félig iskolai, félig családi táplálékot nyújt, mely ne bírjon dermesztő hatással a gyenge gyermek fejlődésére.

A tanítói szakképzés bizottságának legfontosabb tárgya azon különbség volt, mely a tanítóképző-intézet és a collegiumok munkája között van. A tanítóképzés számára az összehasonlító módszer követeltetett; míg a középfokú nevelés minden szakot úgy tanít, mint egy fokot a magasabb tanulmányokra. E csoporthoz két más társ csoport tartozik: egyik az észszerű lélektan, a másik a kísérleti lélektan. Az volt a jelszó, hogy a tanítónak a lélektant érteni kell, mivel a lélek növésevel foglalkozik.

Az iskolai felügyelet, az ipari és kézmű-ipari oktatás, a testi nevelés, a nevelési hírlapügy, az ének és ügyviteli oktatás bizottságai, a berendezés módszereit és fokait illetőleg határozott kérdéseket készítettek elő.

Ime, ezekben kívántam, bő kivonatban a rendező bizottság elnökének jelentését bemutatni. Tettem ezt azért, mivel ez a kongresszus egész szellemébe meglehetősen tiszta bepillantást enged.

Az üdvözlő beszédek közül még csak egyet, nevezetesen az összes ülésnek elnökének, dr. *Angel B. Jakab*nak beszédét kívánom csak fel- említeni, mint a mely legnagyobb hatást tett.

Beszédének bevezetésében a nevelésnek hatásáról szólván, további folyamán a nevelés fejlődését, különösen a négek között, az utolsó két évtized alatt, markáns képekben mutatja be. Majd áttér a tanítói állás méltatására. Beszédének vége felé így szól: «Hajlandók vagyunk hinni, hogy a mi munkánk nagyon múlt és hogy az holnapután már el van felejtve; de tessék emlékükbé vésní, hogy a legtartósabb intézetek, miket valaha az emberi nem a földön létesített, az iskolák, collegiumok és egyetemek. Nagy királyi házak támadtak és elenyésztek, de az iskolák túléltek őket. Winchester és Eton, Oxford és Cambridge! Hány királyi családot éltek túl!» . . . Európában minden újra meg újra változott, kivéven a nagy iskolákat, . . . azok pedig fennállnak és mindaddig fenn fognak állani, míg a civilizatio meg fog maradni.» «Azt hiszem, hogy igaz próféta vagyok, ha azt a jóslást koczkaztatom, hogy, ha a politikai pártok minden változásai között . . . az Egyesült-Államokban semmi sem fog fenmaradni, az én ítéletem szerint egy dolog mégis élni fog s ez a mi nagy, szabad és nemes közoktatásügyi rendszerünk» . . . Pártok jöhetnek és mehetnek, de jaj bármely pártnak, szövetségnek vagy társulatnak, mely kegyetlen és istentelen kezeit ezen intézmény bántalmazására vagy lerombolására föl meri emelni» . . .

A főülések első felolvasója *Hughes E. P.* kisasszony, a cambridge-i képző Collegium főnöke volt, ki is «A tanítók szakképzéséről középiskolák számára» értekezett.

A kisasszony értekezésének elején elmondja, hogy az amerikai és angol középiskolai tanárok két osztályba sorolhatók, u. m. akadémiai fokot nyertek és a nélkül levők osztályába. (Felvétén az első osztályt, kérdés, mily előkészítéssel kell a jó tanítónak bírnia, a mi az új képesítettől tagadhatatlanul várandó? Elsőben a gyermek természetének beható ismeretével. Másodszor más tanítók tapasztalatai eredményének jelentékeny tudásával. Harmadszor a nevelés tárgyának világos fogalmával és a nevelő munkájának fenkölt eszményével. Negyedszer a nevelésben való ügyességnek és képességnek egy bizonyos fokával. A mi egyetemi tanfolyamaink ezen előkészítést nem nyújtják. Ha a képesített jó tanítóvá lesz, akkor annak a képességét, lassan küzdve, a növendékek kárán kell megszereznie, vagy valamely szak-collegiumon) . . . Tovább a collegiumok különféleségéről szólván, így folytatja: «Úgy látszik tehát, hogy felesleges hangsúlyoznom, hogy az ilyen collegiumnak legjobb egyetemeink valamelyikével benső összefüggésben kell lennie . . . Én a képzésnek bármely olyan rendszerét, mely tisztán csak elméleti, a leg-határozottabban ellenzem. Ha meg akarsz tanulni tanítani, tanítanod kell.» A továbbiakban azt fejtegeti az értekező, hogy minden jó tanításnak eredetinek és egyéninek kell lennie. Ez csak hosszas megfigyelés és minden oldalú gyakorlás által sajátítható el. Ezután következik a gyakorlati kiképzés négy fokának ismertetése Cambridge-n. Ezek a következők: az első fokon a tanulók a gyermekeknek az iskolában és iskolán kívül való megfigyelésével kezdik; a második fokon a megfigyelést folytatják és a tanítási gyakorlatokat egyszerűbb tárgyakon megkezdik; a harmadik fokon a tanítást, lehetőleg különböző feltételek mellett, folytatják; a negyedikben a tanító a kormányzást részletezi.

Az értekezésnek utolsó részét a középiskolai nevelés fontosságának hangsúlyozása képezi, lévén az a kiinduló pont föl és lefelé. «Fontos, hogy a mi középiskolai nevelésünk kitünő legyen és felette kívánatosnak látszik, hogy egyszer középiskolai tanítóinktól behatóbb szakismeretet, a szak iránt való nagyobb érdekekkel és behatóbb szakügyességgel, kívánjunk, mint más tanítóktól.»

Ezekben kívántam azon tárgyakat, melyek a kongresszus főülését foglalkoztatták, ismertetni; sajnálom, hogy még egyebekre is nem térhetek ki, de az ismertetés eddigi terjedelme továbbhaladásra készlet.

Midőn azon kérdésekről, melyek a kongresszus 15 szakülését foglalkoztatták, tájékoztatást kívánok nyújtani, — felette nagy zavarban vagyok. Mit válaszszak ki azon, a szöveg jóval túlhaladó tételből, melyek ott vitattak? Talán mégis leghelyesebben cselekszem akkor, ha lehetőleg különböző körökből, különböző jellegű tételeket választok.

Így fogván fel a dolgot, első helyen kívánom ismertetni *Gilman C. Danieln*nek, a John Hopkins-egyetem elnökének, mint az egyetemi szak-

osztály elnökének megnyitó beszédét. Ezt nemcsak azért vélem legmegfelelőbbnek, mivel ezen beszéd az amerikai egyetemek keletkezésének történetébe enged bepillantást, hanem azért is, mivel az az amerikaiaknak világnézetét a nevelési kérdésekben, leghűbben tükrözi vissza.

A szónok beszédének bevezető részében azon érdeklődést vázolja, melylyel a közönség az egyetemek és collegiumok iránt viseltetik. Ezután áttér annak fejtegetésére, hogy mily fejletlenek az amerikai fogalmak a főiskolai nevelést, módszereket és kormányzást illetőleg; mily jelentőség nélküliek az akadémiai címek, ha csak eredetök nincs megjelölve. Ezekkel szemben utal azon előnyökre, melyek az egyetemeknek minden külső egyházi politikai vagy más testülettől való függetlenségéből erednek. Majd áttér az egyetemek hivatásának ecsetelésére. Ezt négy pontban állapítja meg. Az első az ifjuság nevelése. «Az egyetem oly társaság, melybe a főlvetel föltétele az értelmi erő kifejtésre való teljes készütség, a megiszteltetés föltétele pedig az eszményi iránt való fenkölt áhitat.» Az előkészítés a collegium feladata. Sajnálátát fejezi ki a fölött, «hogy a collegium és egyetem viszonylagos körét illetőleg a vélemények nem egyeznek meg.» «Jó lenne az is, ha az amerikaiak az iskola (értsd népiskola) és collegium megillető határai fölött egységre jutnának.» . . . Az egyetem második hivatása a tudomány fentartása. «Ez az emberi tapasztalat minden okiratának egybegyűjtése s a tudósoknak, értelmezésök munkájára való megnyerésével eszközölhető.» . . .

A harmadik az emberi tudás határának kiszélesítése. E pontnál vázolja korunk kutató szellemét. «A megfigyelés, mérés és kísérletek haladásához, az egyetemeknek is, ha e névre méltók akarnak lenni, hozzá kell járulniok.» . . . Az egyetem negyedik hivatása, a tudományok terjesztése. Ez részint népszerű, részint tudományos közlemények által eszközölhető.

Ezek után az amerikai egyetemek keletkezésének mikéntjét adja elő. «A gyarmatosok egyszerű *collegiumokat* létesítettek, melyek szorosan az oxfordi és cambridge-i collegiumoknak feleltek meg s inkább *vallásos alapítványok* voltak. Ezen typushoz tartoztak: a Harvard, Yale, Columbia stb. egyetemek.» A forradalom óta és pedig előbb a déli államokban, *állami egyetemek* alapítottak. A harmadik kategóriába a nagy *jötevők hagyományain* felépült egyetemek tartoznak. Ilyenek a Cornell, John Hopkins stb. egyetemek. Ujabban az egyházi tevékenységhez való visszatérés észlelhető. Ennek példái a katolikus és methodista egyetem Washingtonban. A polgári háború óta, más egyetemekkel kapcsolatban, vagy önállóan, a tiszta és alkalmazott tudományoknak szánt intézetek létesítettek. Ezen különböző eredetű intézeteket a szónok a következőkben igen szépen jellemzi: «A mi intézeteink felismerhetetlenül amerikaiak. Azok közül egy sem lehetne, vagy akarna német, angol,

skót, vagy ír egyetem lenni. Indítványok, eszmék, mint csirák más országokból szívesen fogadtatnak, de a növények a mi saját talajunkon nőnek fel s a mi hagyományainknak, törvényeinknek és óhajainknak eredményei. Olyanok azok, mint a californiai szőlővessző, mely a régi nevet viseli ugyan, de saját zamatú bort hoz létre, mely már nem rokon az európai ízzel, de kedves és egészséges.»

Az egyetemi nevelést illető megoldandó kérdések közül első helyre, egy egyetemnek a szövetség városában való létesítését teszi. Némelyek állami, mások felekezeti s ismét mások mindkettőtől független intézetet óhajtanak. A másik a nők főiskolai nevelésének kérdése. E kérdést illetőleg a vélemények három csoportba sorolhatók. Az első csoportba azok tartoznak, kik a nők számára külön főiskolákat sürgetnek; a másik csoport a nőknek a férfakkal egyenlő feltételek alatt való és egymás melletti nevelését kívánja; míg a harmadik csoportba tartozók megengedhetőnek tartják ugyan, hogy a két nem ugyanazon intézetben neveltessek, de külön női felügyelet és tanács mellett. Fontosnak tartja a szónok a tanulóknak a főiskolák székhelyein való ellátásának kérdését. E végből a lakó csarnok-telepeket ajánlja, melyeknek azon viszonyban kellene az egyetemhez lenniök, a milyenben van a collegium az oxfordi és cambridge-i egyetemhez.

Panaszszal említi a szónok az egyetemek értesítőinek hiányát, melyek nyomtatnak ugyan, de közzé nem tétetnek.

Beszédét a következőleg végzi: »A mi civilisációnkhoz a következő öt tényezőnek kell járulnia: A tudománynak a gyakorlatiasság helyét kell elfoglalnia; a kitartó törekvés hatalmát gyarapítani kell; jó kormányznak kell létesíttetnie; serkentő eszközökről kell a ritka értelmi tulajdonságokkal bíró férfiak számára gondoskodni; a szabad időnek nemes élvezetét pedig biztosítani kell.»

A következő tétel vitájának menetét nem kívánom részleteiben követni; de tekintettel arra, hogy az talán a congresszus egész tárgyalásainak folyamán a legélenkebb volt, hallgatással még sem mellőzhetem. A tétel ez volt: »Vajjon a görög nyelv az irodalmi érettségi fokhoz (bachelor of arts, bocsánat, hogy a tárgy megjelölésére alkalmasabb szót nem találtam) követeltessék-e? A tétel előadója *Hale G. W.* chicagói egyetemi tanár volt. Előadó a kérdés tárgyalását a történeti fejlődés bevezetésével kezdi meg. Elmondja, hogy miként keletkezett az a tizenkötödik században, minő átalakulást szenvedett a tizenötödikben és hány foka volt ekkor annak (b. of arts, of theology, of law, of medicine), mily mértékben szélesbült a renaissance által, mennyire módosult a tizenhatszázadik században a természettudományok fejlődése és a modern nyelvek hozzájárulása folytán. E történeti áttekintés után az ellene szóló érveket őt, a mellette bizonyítókát két pont alatt veszi vizsgálat alá.

Az ellene szóló okok a következők: 1. A tanfolyam a modern nyelvek; nem különben a természettudományok jelentékeny hozzájárulása folytán annyira megváltozott, hogy az irodalmi érettségi fok jellege már is lényegesen különbözik attól, a mi volt. 2. A kiválasztó rendszer a görögnek régebben megkívánt menyiségét már úgy is tetemesen leszállította. 3. A mennyiben sok collegiumba csekély göröggel is be lehet lépni, — mint pl. Harvardba — azután egészen abba hagyni: a görög a tanfolyamnak nem képezi komoly részét és így a fok megszerzéséhez nem követelendő. 4. Az, a mi a görög irodalomnak lényeges vonását képezte, már átment a mi modern műveltségünkbe. 5. Baj a szakok számát szaporítani.

A mellette szóló okok, bár azokat nem oly könnyű felsorolni, a következők: 1. Az első az enyém és tiednek régi bizonyítéka: ez az, mely körül az egész kérdés tényleg forog. Az irodalmi érettségi fok, mintegy négy századon át bizonyos eszmetársítást létesített; oly nevelést jelentett az, mely lényegében a humanistikus műveltség fogalmán alapult. Ha egy intézmény kihagyja azt, a mi, a mi fokunkban a legjellemzőbb és azt más tanulmánnyal helyettesíti, mely szerintük jobb, mint azon intézmény, melyben mi hiszünk, akkor annak ügyvédei inkább arra legyenek büszkéek, hogy az ezen új találmány nevét hordja. Azt nem tenni, előttem nem pusztá jogbitorlásnak látszik, de a logika kézzel fogható zavarának. 2. Az irodalmi fok adományozása, görög nélkül, komoly jogsérelemre vezet. Midőn Harvard és John Hopkins ezen fokot illetőleg a görögnek követelését feladták, nem azt akarták, hogy az emberek a göröggel való foglalkozástól eltiltassanak, hanem csupán azt, hogy arra ne kényszeríttessenek. Végül saját véleményének a következő szavakban ad kifejezést: «Saját következtetésem tehát az, hogy ezen kitűnő példák között, melyeket nekünk a Harvard-egyetem, melynek szolgálatára az amerikai nevelés iránt én, mint egyike az ő fiaimnak, méltán és bensőséggel büszke vagyok, szolgáltatott — és azon kitűnő példák között, melyeket a John Hopkins-egyetem, melynek vezető szelleme iránt az amerikai nevelés annyira le van kötelezve, nyújtott — az irodalmi érettségi fok adományozásának példája, görög nélkül, számba nem veendő.

Hogy mily élénk lehetett az ezt követő vita, abból is kitűnik, hogy abban egyesek (hárman) még sürgönyileg is részt vettek, levelet pedig tizennégyen küldtek; közvetlen felszólalás hét volt. A vitában részt vettek többsége a görög mellett foglalt állást. Szabad legyen csak egynek és pedig dr. Immelmann-nak a berlini joachimsthal-i gymnasium tanárának azon megjegyzését felemlítenem, hogy a «görög kérdés, mely Angliában és Amerikában első helyen egyetemi kérdés, Németországban főképen collegiumi, vagy gymnasiumi kérdés.»

A középiskolai szakosztályban érdekes vitát keltett a következő tétel: «Nem volna-e a középiskolákban a nyelvekre fordított idő mennyi-

sege leszállítandó, hogy az a természettani, növény- és vegytani tanfolyamoknak nagyobb tért engedjen?» A tétel első előadója dr. Bankroff J. T. Cecil, az andoveri Philips akadémia főnöke volt. Felolvasását a következőképp vezeti be: «Ezen kérdés egy, a középiskolák körébe tartozó jobban meghatározandó, nagyobb körű kérdésnek járuléka. Nem régiben az volt a törekvés, hogy némely tárgy, mely előbb a felső oktatás számára volt kijelölve, a középiskola számára engedtessek át. Ma már az az irány, hogy némely tárgy, mely előzőlt a középiskolák számára volt előírva, az elemi iskolába tétessek vissza. Az előbbi törekvés elérte a maga határát s beállt az ellenhatás. Az utóbbi irány növekvőben van és a jelen vita a körül forog. Mind a kettőnek egy a célja: nevelésügyünk javítása.» . . . A történelmi tisztelet, melyben a nyelvek századok óta tartattak, a modern nyelvek, nevezetesen a francia és német, különösen pedig a saját nemes, de nehéz nyelvünk iránt felülkerekedő lelkesülés által újabban megerősödött. A gondolatoknak semmi más kifejezése nem oly bő tartalmú, oly finom és szabatos, oly általános, tartós, mint a nyelv . . . Nem helyezhetjük vagy rövidíthetjük meg nyelvtanulmányainkat a hagyományyával való szakítás nélkül, a kísérletet nem áldozhatjuk fel a tapasztalatnak és a nevelés igaz bölcsészetét nem adhatjuk fel.»

Azután azt bizonyítja a felolvasó, hogy a természettudományok a nyelvtanítást tartalmasabbá tették, viszont a természettudományok sokat köszönhetnek, a módszer tekintetében, a nyelvészetnek. «Elégedjenek meg a természettudományok azon idővel, mely jelenleg a középiskolákban rendelkezésükre áll, már csak azért is, mivel az idevágó ismeretek bővítésére akkor is van alkalom, midőn az iskolai idő már elmúlt. Némely tanulmányok egészen az iskolában végzendők vagy egyáltalán elhagyandók.» A classicusok s a classicusoknak nevezett és rájuk vonatkozó tanulmányok ritkán sajátíthatók el másutt, mint az iskolában és tanítói oktatás mellett. . . . «Az iskola kötelessége bővebb helyet jelölni ki azon tanulmányok számára, melyek maguknak a természettudományoknak is a legjobb alapot szolgáltatják . . .

E tárgy második előadója dr. Abercrombie D. W. a Worcester akadémiából (Massachuset) volt.

Felolvasását azon kezdi, hogy midőn a Harvard egyetem a szabad választási rendszert (elective scheme) kihirdette, nagy mozgalmat idézett elő; majd áttér azon fontos szerep vázolására, mit az egyetemnek az által hivatása betölteni, hogy kijelöli a főirányt, melyben az oktatásügynek haladnia kell, míg az előkészítő iskoláknak az intő szót meg kell érteniök. Ezután előadja, hogy ezen választási rendszer folytán mily hézag támadt a közép- és főiskolák között, mely főleg a természettudományok fejlődése következtében állt elő. «A választási rendszerre való előkészület tehát a középiskolákban, inkább a természettudományi,

mint a nyelvészeti tanulmányoknak jelentékeny fejlesztését teszi szükségessé.» . . . «Ez adja meg az alkalmat a gyermeknek, hogy az lelkének igaz természetét feltalálja, annak szunnyadó erőit megindítsa, alvó életét felköltse.» A latin és görög elzárták az útát a tágabb és bölcsebb nevelési úttól, oly mértékben, hogy az eltérő jellegű elmékre káros.» . . . «Hogy tehát a növendék a választási rendszer szabadelvű készletének felhasználására előkészíttessék, iskolai életének előkészítő éveiben a rokonszenv, ízlés és képességek nagyobb terjedelmével látandó el.» . . . A természettudományok számára, a nyelvek rovására, nagyobb tér jelölendő ki.

Még néhány okot felemlítve, annak megokolására, hogy miért kell a természettudományoknak nagyobb tért engedni, beszédét így végzi: «Végre is a természettudományok fejlődésére szükséges időt a nyelvektől kell venni; a mennyiségtan nem adhatja azt, mert azok a közel múlt húsz év alatt a középiskolákban mérsékelt fejlesztésben részesültek. A tömör mértant némely iskolában ép úgy tanították, mint a sík háromszögmértant, de aránylag csak kevésben. A rájuk szánt idő nem rövidíthető meg.» . . . «A szükséges időt a nyelveknek kell szolgáltatniok, a természettudományok pedig fejlesztendők.»

A tárgyhoz szolt és pedig az előtte szólóval ellentétes vélemény-nyel *Poyntner W. T.* úr *Shelbyville*-ből. Felszólalásának lényegét következő mondata fejezi ki: «A nyilvános (nép) iskolák a nevelésnek alapját vetik meg, az előkészítő iskolák ezen munkát folytatják és a növendéket a collegiumra, latinnal, göröggel és mennyiségstannal, képesítik. A collegiumok befogadják a növendéket, és őket valami magasabbra készítik elő; ha az a collegiumot elvégzi, az egyetemre bocsáttatik, a hol aztán szabadon választhat.» . . . «A mire nekünk a nép- és előkészítő iskolákban szükségünk van, az a következő: kevesebb tudomány és több tisztelet ezen tudományok iránt.»

Hasonló értelemben nyilatkozik dr. *Merril Mózes*, a nyilvános latin iskola igazgatója *Bostonban*. Ő különösen azon veszélyre utal, mely abból ered, hogy a növendéket a választásra már akkor kényszerítjük, midőn az arra még nem képes. Ép így nyilatkozik *Boltswood* úr *Evanstonból*, maga az elnök *Snyder W. H.* a *Worcester* akadémiából, *Cutler R. E.* a *chicagói középiskola (high school)* északnyugoti részéből.

Az előzőkkel ellentétes állást foglalt el dr. *Osterburg Eduárd* *Svédországból*. Mindenekelőtt az amerikai iskolák soktagúsága ellen emel szót. «Azt hiszem, helyesebben tennék önök, ha a collegium két-három évét a középiskolákba kebeleznék; a collegiumot pedig megszüntetnék és úgy kezdenék az egyetemi életet.» Ezután előadja, hogy a svéd tanfériak két táborra oszlanak. Az egyik fél a modern, a másik a classicus nyelvek mellett tör lándzsát; ez utóbbiak fogyó félben vannak.

Ő maga is az elsőkhöz tartozik. Azok ellen, kik a görög és a latin nyelv mellett a cultura folytonosságát hozzák fel, utal arra, hogy ez azon nemzetek intézményének története által inkább fenttartható.

A népoktatási szakosztály első felolvasója Pickard L. József volt, Jowa-cityből. Felolvasásának tárgya a következő: «A lényegesek a gyermekek tanfolyamában; az az erkölcsstan, nyelv-, számismeret, földrajz, hazai történelem, írás és rajzolás úgy tekintendők-e, mint lényegesek a hat és tizennégy év közötti gyermekek számára?»

Elsőbben is azon kérdést veti fel, hogy «Mi a gyermek a hat életévvel?» Erre így felel: Testileg: részarányaiban tökéletes szervezet. Annak minden része meg van kicsinyben, néhány főrésze csírájában... Semmi más kor, megfelelő tartam alatt, oly szünetnélküli tevékenységet nem tanúsít. Lelkileg: Az akarat határozott, de nincs belső ellenőrzés alatt... A vágy mindig jelenlevő... A tudásvágy élénk... A képzelem mozgékony... Az emlékezet fogékony... A gondolkodás alszik, de az ébredés jeleit mutatja. Erkölcsileg: Az alsóbb fokú erényekben a veleszületett kellem báját őrzi. A magasabbfokú erények alapját nem az Isten, vagy embertársai iránt való kötelesség elvont elve képezi. Igaz az, mit az anya helyesel.

Másodszor azt kérdi: «Mit várhatunk észszerűen a tizennégy éves fiútól vagy leánytól?» Erre ezt válaszolja: «Csaknem teljes nagyságot... A gyermekorból az ifjúkorba való válságos átmenet befejezését... A nemi irány meghatározódását... Az anyagi jó mérséklésének kezdetét... Értelmileg: Világos és gyors képzeteket, de a melyek nem mindig biztosak... A gondolkodás ébredését... az öntevékenység növekvését... A tartós tanulmány iránt való egészséges és éles vágyakozást... Erkölcsileg: A felsőbb körben a szokásoknak állandóvá való kijegezedését. Az ápolt elvek ellenőrzését, midőn már az ifjúban az ember meglátszik.»

A vizsgálat alatti nyolcz év, az alapvetésnek éve. Nevelés a legtágabb értelemben az embertől származó befolyások eredménye. Az iskolának ugyanaz lebeg szeme előtt: az erők kifejlesztése a férfikor munkásságára. Mindnyájan egyetértenek abban, hogy iskolai tanfolyam magában nem cél, hanem eszköz, melynek befolyása az iskolai élet szakán túl, az érett férfikorba is átmegy. «Előre tekintve, látni fogjuk, hogy az erők a következő három irányban nyilvánulnak: ember fölött — társadalmi erő; ember anyag fölött — ipar erő; ember embertársainak, munkafeleinek mozgalmi fölött — polgári erő. Az elsőnek gyökere az ember természetében van; a másodiké annak szükségleteiben; a harmadiké a társadalmi követelményekben...» Az erők ezen három iránya vizsgálandó meg.

Harris úr egyszer a nevelés mezejét concentrikus körökre osztotta.

Ezek a magágy, a faiskola és a gyümölcsös. A tizennégy éves kor az ápolás, átültetés, nyesés és oltásra való.

Ezután a felolvasó a különböző erők fejlesztési eszközeinek vázolására tér át. A társadalmi erő megszerzésére lényegesek: a jellem, a test egészsége, az ügyesség mások gondolatainak megértésére és a saját gondolatnak kifejezésére, az erkölcsök és szokások, a nyelv — közvetett és közvetlen használatával, a beszéd, ének, írás- és rajzolással. — Ide sorolja a kézügyességet és földrajzot, mely utóbbi, Huxley szerint, azon szeg, melyen minden ismeret függ.

Az ipari erők tápot nyernek azon tág mezőben, melyet a földrajz nyit meg. Ilyenek a természeti erők, termények, azon természeti csatornák, melyek a terményeket tova szállítják. Ide tartoznak a mennyiség-tani ismeretek. «A szem, mely világosan lát, a kéz, mely szabatosan vázol és a fő, mely lehető pontos tudományos osztályozást létesít: a mennyiség-tan, rajz, az elemi természettudományok és a gépipar elemeiben való képzés eredményei.

A polgári erő gyakorlását, mely az állam boldogulására vezet, a történelem és polgári kormányzat ismerete lényegesen eszközli.

Összefoglalva a mondottakat: A nyolcz iskolai év az egész élethez való viszonyában tekintendő, akár záródik be az iskolai munka a tizenötödik életévvel, akár a további haladásnak szolgál lépcsőjéül. Az erők három iránya áll nyitva a férfikor számára, és ezeknek eredete a gyermek —, megerősödése az ifjúkorban van.

A társadalmi erőre lényegesek: az erkölcsstan, nyelvek és irodalom; írás, rajzolás és zene; az egészséges testszervezet; nemkülönbönben a természeti erőknek, terményeknek és a termények forgalmát könnyítő földrajz elemeinek ismerete.

Az ipari erőre lényegesek: a természetnek és a műtényezők által annak ellenőrzésére szolgáló dolgoknak ismerete; rajz, mennyiség-tan és kézügyesség; még inkább fontosak az erkölcsstan és jó irodalom.

A polgári erőre lényegesek: a történelem és polgári kormányzat ismerete, az erkölcsi és tiszta irodalom, még mindig szélesülő körével.

E tárgyhoz hozzá szólt Jones L. H. iskolai superintendens Indianapolisból. Szerinte a kérdés végleges megoldásának nehézsége onnan ered, hogy annak föltétele a gondolatok egyik mezején, alárendelt tétele pedig egészen más téren mozog. A jelen esetben az általános bizonyíték föltétele, ezen kérdés megoldásában lelhető fel: Mi az elemi oktatás igazi célja? Ez nem oly könnyű feladat. A kérdés oly régi, mint a faj és mégis oly új és üde, mint minden új nap hajnalhasadása. Újsága az élet változó elemeitől, a polgáriasság új mozzanataitól függ, melyekben a faj haladásában részt vesz; állandó elemei pedig az embernek, mint magasabb lénynek változatlan természetéhez tartoznak.

Az első azon mindig jelenlevő tény, mely minden elmúló órában, váltakozó eseményeivel, figyelmünket magára vonja, — míg az utóbbi egyedül a történelem korszakalkotó tanulságaiban lelhető fel. «Merem kockáztatni» így folytatja a felszólaló «azon állítást, hogy a nevelés célja a növendék erőinek összhangzatos kifejlesztése, azon erőknél, melyek az istenihez való eszményi hasonlóság folytán, a magasabb (emberi) lénynek sajátjai, és őt (a növendéket) a művészetekből és tudományokból, a történelemből és irodalomból annyira megtanítani, a mennyi azt, az élet kötelességeinek megfelelő módon való végrehajtására, alkalmassá teszi.

Az alárendelt tétel a kérdésben felsorolt szakok természetének vizsgálata által található meg. Azon tárgyak közül a nyelv, írás és rajzolás pusztán mesterségek, azaz céljuk ügyesség és ezen ügyességnek használata, úgy az alaki képzés későbbi folyamán, mint az élet mindennapi formáiban. A földrajzról és történelemről, az események és tények alantabbi fokain, szintén az mondható, hogy technikai jellegűek. A mennyiségtan nincs felvéve. Az egész sorozatban egyedül az erkölcsan az, mely főanyagát szükségképpen a szellemet tápláló eszmékben leli. — E vizsgálat azon következtetésre készíttet bennünket, hogy a felsorolt szakok nem alkalmasok arra, hogy a kívánt nevelést eredményezzék. Eszméket kell a gondolatok mezejére bevinni. Nem épen szükséges, hogy a tanulmányok folyamát új nevekkel terheljük. A kültermészet és emberiség fogják a szükséges eszméket szolgáltatni. Egyedül az kell, hogy a meglevő neveknek, az olvasás közben, új értelmet adjunk. A következőkben az olvasás mikéntiségéről beszél. Végül azon véleményének ad kifejezést, hogy a zene kihagyása szerencsétlen gondolat volt.

A következő hozzászóló dr. Hinsdale B. A. a Michigan-egyetem neveléstani tanára volt. Mindenekelőtt azon véleményének ad kifejezést, hogy a tanítandó tárgyakra nézve nézeteltérés nem forog fenn. Nem úgy van a dolog a tárgyak terjedelmét és tartalmát illetőleg. Ennek jellemzésére mindenek előtt a hazai történelmet hozza fel. Ő nem tények töredékes halmazát kívánja, hanem azoknak olynemű szerves lánczolatát, hogy azok által az iskola a politikai bölcsesség, a hazaszeretet, a polgári kötelességek és erények iskolájává váljék. Tovább felhozza magát a nyelvet. Nyelv alatt nemcsak magát a nyelvet, mint illet, hanem annak irodalmát is érti. Beszédének további részében a nyelvgyakorlatokat sürgeti.

Élénk eszmecserét idézett elő, nemkülönben, a tanító-képzés kérdése. Épen azért nem látom feleslegesnek, az ott felszínre jutott kérdések egyikét röviden ismertetni.

E kérdés előadója dr. *Brooks Eduard* a nyilvános iskolák superintendense volt Philadelphiából. Tételének címe ez volt: «Az eszményi tanítóképző.» Értekezésének bevezetésében a tanítóképzőknek Ameriká-

ban mikénti előállásáról szól. Ebből következteti, hogy azok nem szorosan képző-iskolák, mert két tanfolyamuk, van u. m. tudományos és szakképző. Az eszményi tanítóképzőben «egyedül a tanítás tudományát és művészetét kell felölelni.» Ily értelemben az amerikai tanítóképzők nem eszményi iskolák. Nem voltak eredetüknél fogva, nem lehetnek mai állapotoknál fogva azok. Mert a magasabb intézetek képesítettjei valami olyasféle után törekednek, a mi jobban díjaztatik, mint a népiskolákban való tanítás. Tehát a végből, hogy a tanítók a vidéki nyilvános iskolák számára alkalmasakká képeztesse, a tanítóképzők arra vannak utalva, hogy a tudományokban is nyújtsanak oktatást. Egyébként jó volna, ha minden államban lenne egy magasabb intézet, melyben a tanulók magasabb nevelési állásokra volnának képezhetők. Ezen intézetekben az oktatás egészen szakszerű. Ily rendszert készül a felolvasó Philadelphiában meghonosítani. Ezen tanítóképzővel egy megfigyelő és egy gyakorló iskola lesz kapcsolatban. A nevelés tudománya ez iskolában öt fejezet alá lesz foglalható, u. m.: 1. a nevelés módszere; 2. az oktatás módszere; 3. iskolai berendezés; 4. a nevelés története; 5. a nevelés bölcsészete.

Kerünk nevelésügyének egyik kiváló kérdése a testi nevelés; épen azért helyesnek vélem a kongresszus ezen szakosztályán tartott egyik értekezésnek ismertetését. Őszintén bevallom, hogy választásomat nem minden célzatosság nélkül ejtettem meg. Iparkodtam oly tételt választani, mely a test fejlesztése ügyében, az eddigi irány felfogásától eltér, hogy így a tárgy körvonalai, az ellentétes világitás fényében, annál inkább kidomborodjanak. Ez volt az oka, a miért választásom dr. *Mosso Angelonak*, a turini egyetem physiologia-tanárának: «Az emberi test idomítása» című felolvasására esett.

Értekező munkája bevezetésében azon állítást fejtegeti, hogy «a tornagyakorlatok legnagyobb hasznosságukat azon ténynek köszönhetik, hogy az izmok tevékenységükben egymást dagasztják és, hogy a mérsékelt mozgás a nyirk (lympha) és vér állandó folyását jobban segíti, mint az erőteljes és hirtelen» . . . «Sokan azt hiszik, — úgymond — hogy az izomerő növesztéséhez nagy hőstettekre van szükség. Ez tévedés! Én azt hiszem, hogy rövid tartamú összehúzóadások, melyek a test súlyának tized részénél többre nem terjednek, az izmok erősítésére és fejlesztésére sokkal hatékonyabbak» . . . «Az is megjegyzésre méltó, hogy a lassú testi gyakorlatok az izmok erejét nemcsak növesztik, de azokat munkáikban, gazdálkodóbbakká is teszik» . . . A két nem számára külön gyakorlatokat ajánl. «A nőknél a lélekezésnél működő izmok és az altest izmai sokkal fontosabbak, mint a férfiaknál. A testgyakorlás jelen módszere még a katonák képzésére sem látszik alkalmasnak. Idézi egy svájci katonai lap nyilatkozatát, mely szerint volt tornászok, a

gyakorlatok folyamán, a hadi élet fáradalmait kevésbé bírták ki, mint a nem tornászok. A játékokat ajánlja; a szabadgyakorlatokat károsoknak tartja. Így a lábakkal való taposás lúdtalpat idéz elő . . . «A mi felfogásunk a szépről a görögökétől eltér» . . . «A medici Venusnak rendkívüli hosszú lábai vannak» . . . «A milói Venusnak óriási erejű nőnek kellett lenni» . . . «Vannak hiú anyák, kik félnek a testgyakorlatoktól, mivel azok a karokat nagyon kifejlesztik; holott az egyenletesen hengeres kar nem szép» . . . «Ha a római nők tiszta typusát akarjuk megismerni . . . az Appennini-hegyek magaslataira kell hágnunk s meglátogatnunk azon falvakat, honnan a művészek legszebb mintáikat veszik . . . Az emberek itt nagyon fáradságos életet élnek» . . . Előadását így végzi: «Túlzás azon állítás, hogy a régi rómaiak a szép alak aethetikai érzékét a görögöktől nyertek. Ők a testi szépséget mindig becsülték. Ezen érzés nélkül a Scipiók nem indítottak volna arra, hogy Cornelius Lucius Barbatus sírkövére ezen saturnusi versű síriratot véssessék: *Testének alakja hasonló volt erényeihez — tökéletes!* Mennyire megváltoztak az idők!

Az egész nevelés az emberrel, főleg a lelkével foglalkozik. Nagyon természetes tehát, hogy a nevelők figyelme napjainkban folyton nagyobbodó érdekekkel fordul a tapasztalati, illetőleg kísérleti lélektan felé. Nem lesz tehát érdektelen, ha a kongresszus ezen szakosztálya üléssein tartott egyik felolvasást teszszük, röviden, ismertetésünk tárgyává A fölolvast *Shinn W. Millicent* kisasszony, az Oberlin havi lap kiadója tartotta. Tárgya «A gyermek két első éve.» A kisasszony a kisdedeken, saját maga és mások által tett különböző irányú megfigyelések felsorolása után, azon kérdés megoldását tűzi ki, hogy «Mik azok, a mik a kisdedet először valóban érdeklik és neki tetszenek? És ezek mily rendben fejlődnek?» A kisasszony észlelésének tárgyát képezett kisdéd, jól fejlett leányka «első nagyobb érdeke, a körülötte levő világnak szemeivel, ujjjaival és szájával való durva felfogására irányult. Negyedik hónapjában azon szobát kezdte szemlélni, melyben élt, tárgyat tárgy után, mindaddig, míg a szoba egyik része egészen át nem volt vizsgálva; azután fejét gyorsan megfordította, hogy más szemléljen» . . . Ennek megtörténte után, türelmetlenkedett, mind addig, míg máshová nem vitték . . . «Ily módon világában, a növekvő szintéren, bizonyos rendet és észszerűséget létesített» . . . «Midőn kezeit használni tudta, a kisdedek végnélküli kutatásait a teljességig űzte. Midőn kúszni tudott, fáradhatatlan volt a szoba minden szegletének felkutatásában. Azután csak új szobák keltették föl kíváncsiságát» . . . «Midőn már járni és futni tudott . . . öröme határt nem ismert . . ., de néhány nap múlva a kielégültség érzete jelentkezett.»

«Ezalatt beköszöntött a *nyelv csdoája.*» Előbb a jelek általi beszéd birtokába jutott. Tizenegyedik hónapjában felfödözte, hogy a képek

tárgyakat tüntetnek fel s a kiejtett hangok tárgyakra és cselekvényekre vonatkoznak . . . úgy tünt föl előtte, mintha az érzéki világ-számára egészen újjá alkottatott volna.» «Forgatta képes könyvének leveleit, kiválasztván azon alakokat, melyek gondolkodóba ejtették . . . hízalgó hanggal tekintett fel arcunkra, hogy hallja azok nevét kiejteni» . . . «Majd midőn a beszélés hatalmát megszerezte, iparkodott lelkében minden tárgyat szóval megjelölni . . . «Mi ez? Mit csinál amaz?» — volt állandó kérdése. Megfejtethetlen, hogy az okoskodás mely törvényénél fogva használ egy két éves gyermek oly elvont megjelöléseket, mint a milyen a személyes névmás, egészen helyesen.»

«Második évének közepe táján, a neveknek a színekre s alakokra való alkalmazása . . . a szóban levő kis leány előtt, az érdeknek tág mezéjét nyitá meg . . .» A látott színeket ujjongva nevezte meg: «az vörös, az fekete, az zöld . . .» Huszonkettedik hónapjában egyszerre azon fölfedezésre jutott, hogy a körülötte lévő tárgyakon a jól ismert sík alakok fordulnak elő. «Hosszúkás a fölött!» mutatott ujjongva az ajtó betétre. Midőn egy és fél éves volt, oly meséket és verseket, melyeknek jelentéséről csak sejtelve lehetett, sok oly dolognak elébe helyezett, melyek előtte határozottabbak voltak.

Azon két más érdekkört, mely a felolvasónő előtt irányadónak tünt fel, pusztán említeni kívánom. Ezek elseje azon öröm, melyet a gyermek saját testének használatában lel; a másik, melyet benne a tér és távolság szabadságá idézett elő. Oly erősek ezek a kisdedekben, hogy azokat a nevelésben, a megfontolás keretébe be kell vonni.

Annak jellemzésére, hogy mily változatos volt a kongresszus programja, még csak egyet kívánok felemlíteni. És ez dr. *Eudo Hidesaburo*-nak, a japáni királyi nevelésügyi társaság megbizottjának ily czímű felolvasása: «Confuciusról és neveléstani eszméiről.» Értekezésének bevezetésében Confuciuszt jellemzi, illetőleg dicsőíti. Álljanak ebből itt a következő sorok: «Gabelentz tanár Confuciusról való véleményének ily módon ad kifejezést: Egészen külön álló helyet foglal el Confucius, a ki népének senki máshoz nem hasonlítható tanítója volt; a ki, hogy úgy szóljunk, népének törvényadó-jává lett és az is maradt — oly helyzet, mely nemcsak a bölesészet, de az emberiség történetében is egyedüli. Mert saját személyében egy ember sem testesítette meg annyira egész nemzetiségét és mindazt, a mi benne örökkétartó, mint ő . . .» Azután szól Confucius általános nevelési elveiről, az erkölcsi, értelmi, testi nevelésre vonatkozó tanairól, a leányok neveléséről és nevelési módszeréről.

Hátra van még, hogy röviden beszámoljak egyéb impressióimról, illetőleg azon gondolataimról, melyeket bennem a kongresszus egész lefolyása keltett.

Az első ezek között az, hogy amerikai kortársaink nem előkészület nélkül fogtak a nagy munkához ; sőt nagyon is megfontolták úgy azt, hogy mily természetű tárgyakat tűzzenek ki a tárgyalások napi rendjére, valamint azt, hogy ezen tárgyak mily irányban és keretben legyenek megvitatandók. Ennek igazolásául csak azt vagyok bátor fel- említeni, hogy nem kevesebb, mint harmincznégy főkérdést vetettek fel ; a főkérdéseket ismét részletezték. Így a tanítók szakképzését kilencz mellékkérdéssel, az észszerű lélektant tíz mellékkérdéssel ki- vánták megvilágítani. Törekvésük az volt, hogy lehetőleg internatio- nális érdekű kérdések vettessenek fel. Őszintén megvallom, hogy ezen törekvésüket nem látom megvalósítottának. Ezt egyébként természetes- nek találom, mert hisz concrét viszonyokból kellett kiindulniok.

A második azon gondolat, hogy a kongresszus iparkodott az összes culturtényezőket felölelni. A tárgyalások figyelemmel kísérésének beha- tása alatt, mintegy életet nyernek lelki szemeink előtt a holt betűk s látni véljük a cultura forrásait feltörni, hogy életet, a haladás életét áraszsák az emberiségre.

A további észrevétel az, hogy azon kérdések, melyek Közép-Európa nevelőit foglalkoztatják, előttük nemcsak ismeretesek, hanem iparkodnak is a haladás vívmányait saját céljaikra értékesíteni. Az átvett intézmé- nyeket azonban nem szolgálilag utánozzák, hanem viszonyaikhoz, gondol- kodásmódjukhoz, vérmérsékletükhöz alkalmazzák. A mint azt igen szépen fejezi ki Gilman C. Dániela kongresszus egyetemi szakosztályának ülésén megnyitó beszédében : « Indítványok, eszmék, mint csírák más országok- ból szívesen fogadtatnak, de a növények, a mi saját talajunkon nőnek fel. » És e pontnál nem hallgathatom el, hogy a magam részéről felette meglepőnek találtam, hogy a görög nyelv kérdése ép oly mértékben hozta tűzbe amerikai collegáinkat, mint akár egy sensationális politikai esemény a mi honatyáinkat. Még meglepőbb az, hogy a vitában részt- vettek nagy része a görög nyelv mellett tört lándzsát. Mi ugyanis meg- szoktuk, hogy minden amerikait úgy tekintsünk, mint az anyagi érdek incorporatióját, más oldalról a görög nyelv pártolását, mint egy ideális álláspontot ; és ime, azt látjuk, hogy az az amerikai az idealismus har- czosává szegődik. Ha azonban mélyebben vizsgáljuk okaikat, ezen állás- foglalásukban is gyakorlati érzékük egyik bizonyítékát fogjuk találni ; ők ugyanis úgy tekintik a görögöt, mint az új culturának a régivel való összekötő láncszemét s meg vannak győződve, hogy a cultura csak ad- dig halad biztosan, míg lábai alól a történeti alapot el nem rúgja. Ép oly feltűnő, hogy e mellett Herbart nevével a kongresszus egész napló- jában nem találkoztam.

Ezzel kapcsolatban nem kerülheti ki figyelmünket, hogy az ame- rikaiak mennyire vágynak az előttük nem egészen világos rendszerek és

intézmények alapos megértésére. Ennek tulajdoníthatjuk, hogy a svéd, francia, angol tanügyi rendszerek, nemkülönben a *slöjd* s az orosz kézi munkaoktatás ismertetésére az illető országok tanférjait kívánták megnyerni. A további tanulság, mit a kongresszus tárgyalásaiból meríthetünk, az, hogy vannak kérdések, melyek Amerikában már meghaladott álláspontot képeznek, a melyekre nézve mi a continensen a kezdet kezdetén vagyunk és megfordítva. Az elsők között a nőnevelés, különösen a nők egyetemi oktatásának kérdését kívánom felemlíteni. Hogy a nők az egyetemre bocsátandók, az ott már szóba sem jön; a kérdés csak a körül forog, hogy vajjon a nők egyetemi oktatása ugyanazon egyetemen, ugyanazon föltételek mellett, vagy külön egyetemen, vagy végül ugyanazon egyetemen, de külön felügyelet mellett történjék-e. Az utóbbiak közül a tankötelezettség kérdését kívánom felemlíteni, mint a melynek behozatalát az amerikaiak most kezdik pengetni. Bármily eltérők is e kérdések, mégis ugyanazon forrásból, t. i. a szabadsághoz való határtalan ragaszkodásból erednek.

Tudjuk, hogy az amerikai közoktatásügy szervezetében a középiskolák, a mi viszonyainkhoz mérve, felette csekély tért foglalnak el. Munkáik egy részét a népnevelési intézetek felsőbbjei, a másikat az egyetemek végzik; mind e mellett feltűnő, hogy nincs meg bennük a terjeszkedési vágy. A nyilvánított vélemények azon kívánságban összpontosultak, hogy a középiskoláknak viszonyai részint egymáshoz, részint a fölötté és alatta álló intézetekhez szabályoztassék. Nálunk éppen megfordítva áll a dolog: a közoktatásügy egész körén a középiskolák uralkodnak, s mégis úgy le-, mint fölfelé folyton terjeszkedni kíváncsoznak. Szeretnek nálunk részint a svéd, részint a francia rendszerre hivatkozni; de a hivatkozás nem egészen megfelelő. Mert igaz ugyan, hogy a svéd középiskolának kilencz osztálya van, de a három alsó teljesen befejezett egészet képez; és így a tulajdonképi középiskola csak hat osztályú. A francia középiskolák sem tekinthetők a mieinkkel azonosoknak; mert első és második osztályukban csak tanítói oklevéllel is bíró tanárok taníthatnak. Azt látjuk, hogy noha az amerikaiaknak — mellékesen megjegyezve az angoloknak is — középiskolai oktatásügye nem oly fejlett, mint a németeké; mégis sem az amerikaiak, sem az angolok, más nemzetek mögött sem a tudományokban, sem az iparban, sem a művészetekben nem állnak, sőt a legtöbb téren zászlóvivők. Nem kell-e, hogy ezen körülmény gondolkodóba ejtsen bennünket? Nem kell-e, hogy azon sejtelmet támaszssa bennünk: hátha része van ebben a mi keresztülkaszul megrendszabályozott középiskoláinknak is? Azt mondják, a fegyelmezett elme munkára képesebb. Megengedem; de nem a békókba vert. Távol legyen tőlem, hogy én akár az intéző köröket, akár a tanárságot vádolni kívánám. Hibás a közvélemény. A közvélemény nyo-

masztó hatása alatt alakultak át — lényegükben — annak idejében, a reáliskolák humanisticus középiskolákká; ezen nyomás folytán vannak a polgári iskolák alakuló félben gymnasiumokká. A közvéleményt kell helyesebb irányba terelni.

Szemben a középiskolákkal, az amerikai népnevelés, a közoktatás-ügy szervezetében, felette nagy tért foglal el. És ez a kongresszus szervezetében is kifejezést nyert; a mennyiben a tizenöt szakosztály közül alig volt egy, melynek ahhoz vonatkozása ne lett volna. Igaz ugyan, hogy az amerikaiaknak nincs tankötelezettségük, de ez onnan van, hogy ott első sorban mindig az állam kötelességeiről és polgárok jogairól van szó; nálunk ez is megfordítva van. Hogy mily súlyt helyeznek ott a polgári érzelmeknek a népiskolában való fejlesztésére, abból is kiténik, hogy a kongresszus népoktatási szakosztályának tárgyalása csaknem teljesen e pont körül forgott. Ott a népiskola igazán a szabadság veteményes kertje.

Még egy dolgot kívánok csak felemlíteni; és ez oly körülményre vonatkozik, melyet én a kongresszus tárgyalásaiban felette nagy hézag-nak tartok. Ugyanis sem a különböző fokú intézetek egymás iránt való viszonyának, sem, különösen az eltérő föltételek alatt létező népiskolák egymás iránt való viszonyainak szabályozására vonatkozólag, semmi positiv tervvel nem találkozunk.

Több helyen találkozunk ugyan azon szükségérzet kifejezésével, hogy vajha e szabályozás megtörténnék; de az óhajnál többre nem akadunk. Én ezt az amerikaiakra nézve nagy bajnak tartom; de ott az ebből eredő hiányokat a minden ízében életől duzzadó társadalmi élet úgy a hogy kiegyenlíti. A mi kulturánk sokkal többet szenvedne, ha e szabályozás nem sikerülne.

Hogy mily irányban látnám én jónak e viszony szabályozását, erre nézve csak a következőket kívánom elmondani. Korunk iránya határozottan demokratikus. A nép értelmi felvilágosodottságán alapuló demokratia megteremtése minden nemzet létkérdése. A mint Szt. István idejében hazánk csak a keresztény vallás felvétele által léphetett be az európai culturállamok családjába s csak ez által biztosíthatta fenmaradását; ép oly lényeges napjainkban egy mívelt demokratia megteremtése. Hogy ez csak a népnevelés által történhetik, azt mondanom is felesleges. Mi megalkottuk a tankötelezettségre vonatkozó törvényt. Ez jelen alakjában csak fél rendszabály; mert csak a nép alsó osztályára ró kötelezettséget. Nekünk az általános népiskolai tankötelezettséget kell kimondanunk; az az a népiskola teljes bevezetését mindenkire kötelezővé kell tennünk. Ha így a népiskola által a nemzet minden eleme és rétege egy szerves egészszé forrasztatik: csak akkor fog nemzeti kulturánk biztos alapon nyugodni.

SOMOGYI GÉZA.